(इंग्रजीमध्ये टंकलिखित केलेल्या न्यायनिर्णयाचा मराठी अनुवाद)

मुंबई उच्च न्यायालय

दिवाणी अपील अधिकारिता

रिट याचिका क्र. ३४७/२०२२

१) विश्वा चंदूभाई पटेल

(चंदूभाई जसवंतभाई पटेल आणि हंशाबेन चांदुभाई पटेल ह्यांची मुलगी),

जन्मतारीखः२४.०८.२०००

(वयः २० वर्षे ४ महिने)

एमबीबीएस (एन. ई. ई. टी.) विद्यार्थी,

राहणार : ई/४, बालुमाली

गव्हर्नमेंट कॉम्प्लेक्स, सिल्वासा,

युनिअन टेरिटोरी ऑफ दादरा आणि नगर हवेली,

सिल्वासा ३९६२३०.

२) निधी दिलीप पटेल

(दिलीप कीकुभाई पटेल आणि दाक्षा दिलीप पटेल ह्यांची मुलगी),

जन्मतारीखः२५.११.२०००

(वयः २० वर्षे ०२ महिने)

एमबीबीएस (एन. ई. ई. टी.) विद्यार्थी,

राहणार: फ्लॅट क्रमांक २, बिल्डिंग "ए."

तळमजला, प्रमुख विहार,

फेज IV, सिल्वासा, दादरा आणि नगर हवेली,

सिल्वासा ३९६२३०.

३) जेन्सी बिपिनकुमार पटेल

(बिपिनकुमार बालुभाई पटेल आणि विनाबेन बिपिनकुमार पटेल)

जन्मतारीखः०९.०२.२००२

(वयः १८ वर्षे ११ महिने)

एम. बी. बी. एस. (एन. ई. ई. टी.) विद्यार्थी,

राहणार: १०६८/१, बलदेवी (कुआफालिया),

व्हाईट हाऊसजवळ, लायन्स शाळेच्या समोर,

दादरा आणि नगर हवेली, सिल्वासा-३९६२३०.   .... याचिकाकर्ते.

विरुद्ध

१) भारत सरकार

सचिव, आरोग्य आणि कुटुंब कल्याण मंत्रालय

(आरोग्य आणि कुटुंब कल्याण विभाग)

आरोग्य आणि कुटुंब कल्याण मंत्रालय,

भारत सरकार, निर्माण भवन,

नवी दिल्ली-११००११.

२) प्रशासक,

युनिअन टेरिटरी दादरा आणि नगर हवेली,

प्रशासक कार्यालय, दादरा आणि नगर हवेली,

दमण आणि दीव, सिल्वासा ३९६२३०.

३) शिक्षण संचालक,

युनिअन टेरिटरी दादरा आणि नगर हवेली,

शिक्षण संचालनालय, पीडब्ल्यूडी संकुल,

पहिला आणि दुसरा मजला, ब्लॉक -५, सिल्वासा,

दादरा आणि नगर हवेली (यू. टी.) ३९६२३०.

४) नमो वैद्यकीय शिक्षण आणि संशोधन संस्था,

सिल्वासा, अधिष्ठाता श्री विनोबा भावे नागरी रुग्णालय,

सिल्वासा, दादरा आणि नगर हवेली

आणि दमण आणि दीव-३९६२३० च्या माध्यमातून.

५) डोनके विवेक वसंत

एट अँड पोस्टःसेल्टी, फनस्पदा,

युनिअन टेरिटरी दादरा आणि नगर हवेली, ३९६२३०.

मोबाईल फोन ८१४००१५०४६

६) कुरकुटिया अंजुबेन देवूभाई

एट आणि पोस्टःखडोडी, खुमारपाडा,

युनिअन टेरिटरी दादरा आणि नगर हवेली, ३९६२३०. उत्तरवादी

—----

श्री. राहुल वालिया, याचिकाकर्त्यांचे वकील

सुश्री. प्रियांका चव्हाण, उत्तरवादी क्रमांक १ यू.ओ.आय. च्या वकील.

डॉ. संजय जैन सोबत श्री. हर्ष देढिया, उत्तरवादी क्रमांक २,३ आणि ४ चे वकील.

—----

न्यायमंच : न्या. रवींद्र व्ही. घुगे आणि

न्या. अश्विन डी. भोबे

दिनांक : ६ नोव्हेंबर २०२५

मौखिक न्यायनिर्णयः(प्रति न्या. रवींद्र व्ही. घुगे)

१. न्यादेश. न्यादेशावर त्वरित उत्तर मागवण्यात आले आणि पक्षांच्या संमतीने त्याची अंतिम सुनावणी झाली.

२. दिनांक ८ ऑक्टोबर २०२५ रोजी आम्ही खालील आदेश पारित केला होताः

१. या न्यायालयाने अंतरिम टप्प्यावर पारित केलेल्या दिनांक १५ जानेवारी २०२१ रोजीच्या व्यापक आदेशाचे आम्ही अवलोकन केले आहे [न्यायमंच दीपांकर दत्ता, सी.जे. (त्यावेळी लॉर्डशिप सी.जे. होते) आणि जी.एस.कुलकर्णी. आमच्यापैकी एकजण (न्या. रवींद्र व्ही. घुगे) हे अभिनव दीपकभाई पटेल विरुद्ध डायरेक्टर, ट्रांस्पोर्ट डिपार्टमेंट आणि इतर (रिट याचिका क्र.३८८९/२०१७) यांचा पक्ष आहे. जी डायरेक्टर, ट्रांस्पोर्ट डिपार्टमेंट, दादरा नगर हवेली युनिअन टेरिटोरी, सिल्व्हासा आणि इतर विरुद्ध अभिनव दीपकभाई पटेल (२०१९) ६ एससीसी ४३४ मध्ये माननीय सर्वोच्च न्यायालयात पाठवण्यात आली होती. असा निष्कर्ष काढण्यात आला की, स्थलांतरित व्यक्ती त्याच्या जन्मस्थळ असलेल्या गुजरात राज्यात उपलब्ध असलेल्या डी. एन. ए. केंद्रशासित प्रदेशात अनुसूचित जमातीच्या आरक्षणाचा लाभ घेण्यास पात्र असेल. त्यानंतर, एकाच केंद्रशासित प्रदेशाशी संबंधित विविध प्रकरणांमध्ये अनेक निर्णय दिले गेले आहेत, जे या न्यायालयाने या प्रकरणात १५ जानेवारी २०२१ रोजी पारित केलेल्या आदेशात संदर्भित केले आहेत.

२. दिनांक २९ जानेवारी २०२१ रोजी, या न्यायालयाने दिनांक २ फेब्रुवारी २०२१ पासून एम.बी.बी.एस. च्या पहिल्या वर्षात याचिकाकर्त्या विद्यार्थ्यांना तात्पुरते प्रवेश मंजूर करून आणखी एक आदेश पारित केला. या न्यायालयाने आणखी आदेश दिले आणि त्याच आधारावर हे सर्व याचिकाकर्ते आता त्यांच्या एम. बी. बी. एस. अभ्यासक्रमातून उत्तीर्ण झाले आहेत. त्यांचे इंटर्नशिप सुरू आहेत. पदव्युत्तर किंवा पदविका अभ्यासक्रमांसाठी अर्ज करण्याचा त्यांचा मानस आहे आणि त्यासाठी त्यांना पदवी प्रमाणपत्रे आवश्यक आहेत.

३. केंद्रशासित प्रदेशाच्या वतीने हजर असलेला विद्वान वकील सादर करतो की पूर्वीच्या वकिलाला या न्यायालयाचे माननीय न्यायाधीश म्हणून पदोन्नती मिळाल्याच्या पार्श्वभूमीवर त्याला अलीकडेच केंद्रशासित प्रदेशाने नियुक्त केले आहे. त्याला मर्यादित सूचना आहेत. त्यांनी या संक्षिप्त माहितीचा अभ्यास केला आहे आणि ते पुढील तारखेला अंतिम सुनावणीसाठी तयार असतील.

४. वरील बाबी लक्षात घेऊन आम्ही ही याचिका ६ नोव्हेंबर २०२५ रोजी दुपारी ३ वाजतासाठी सूचीबद्ध करत आहोत. दोन्ही बाजूंनी

नमूद केलेल्या कोणत्याही कारणास्तव हे प्रकरण पुढे ढकलले जाणार नाही.

५. दरम्यान, पुढील तारखेपर्यंत, वेळ वाया जाणार नाही ह्याची दक्षता घेण्यास, आम्ही उत्तरवादींना सुनावणीचे पदवी प्रमाणपत्र जारी करण्यासाठी आवश्यक असलेल्या औपचारिकता पूर्ण करण्याचे निर्देश देतो. जर पदवी प्रमाणपत्रे तयार केली गेली तर आम्ही ती याचिकाकर्त्यांना सोपवण्याची परवानगी देऊ, या अटीवर की प्रत्येक याचिकाकर्ते त्यांचे प्रतिज्ञापत्र या न्यायालयात तसेच उत्तरवादी वैद्यकीय महाविद्यालयासमोर दाखल करतील, ज्यामध्ये असे म्हटले जाईल की जर त्यांचे प्रवेश शेवटी न्यायालयाद्वारे न टिकण्यायोग्य घोषित केले, तर ते त्यांची पदवी प्रमाणपत्रे, गुणांचे मेमो सादर करतील जसे चेअरमॅन आणि मॅनेजिंग डायरेक्टर एफ सी आय आणि इतर विरुद्ध जगदीश बलराम बहिरा आणि इतर २०१७ एअर एस. सी. ३२७१ आणि इतर मध्ये म्हंटले आहे.

३. उत्तरवादी केंद्रशासित प्रदेशाच्या वतीने उपस्थित असलेले विद्वान वकील, सूचनांनुसार सादर करतात की या सर्व याचिकाकर्त्यांनी एमबीबीएस अभ्यासक्रमाचे साडेचार वर्ष पूर्ण केले आहेत . सध्या ते एक वर्षासाठी अनिवार्य रोटेटरी मेडिकल

इंटर्नशिप (सी.आर.एम.आय.) घेत आहेत. एकदा इंटर्नशिप यशस्वीरित्या पूर्ण झाली की, पदवी प्रमाणपत्रे द्यावी लागतात. त्यामुळे पदवी प्रमाणपत्रे जारी करण्याचा टप्पा अद्याप आलेला नाही.

४. ते पुढे सांगतात की काल या याचिकाकर्त्यांनी एम.बी.बी.एस. अभ्यासक्रमाच्या साडेचार वर्षांच्या संपूर्ण शुल्काची परतफेड केली आहे. त्यांचे गुणपत्रक लवकरच त्यांना जारी केले जाईल.

५. ही याचिका दाखल केल्यानंतर, मामलातदारांनी या याचिकाकर्त्यांचे अनुसूचित जमातीचे प्रमाणपत्र रद्द केले हे लक्षात घेण्यासारखे आहे. ८ फेब्रुवारी २०२१ रोजी हे या न्यायालयाच्या निदर्शनास आणून देण्यात आले. त्यामुळे, या न्यायालयाने उक्त तारखेला खालील आदेश दिलाः

> "१. याचिकाकर्त्यांची बाजू मांडणारे विद्वान ज्येष्ठ वकील श्री. वाशी यांनी सादर केले की याचिकाकर्त्यांना नोटीसही न देता दिनांक १४ जानेवारी २०२१ रोजी याचिकाकर्त्यांचा जमातीचा दर्जा अगदी असामान्यपणे अवैध ठरवण्यात आला आहे. तसेच, अवैधतेचा असा आदेश अधिकृत उत्तरवादींनी नोंदवला नसला तरी, खाजगी उत्तरवादींनीच त्यांच्या उत्तर प्रतिज्ञापत्रात असा आदेश जोडला आहे.त्याने असेही सादर केले आहे की अवैधतेच्या आदेशाला त्यानंतर स्वतंत्र रिट कार्यवाहीत आव्हान देण्यात आले आहे."

२. याचिकाकर्त्यांना त्यांची बाजू मांडण्याची संधी न देता जमातीचा दर्जा अवैध ठरवण्यात आल्याच्या आरोपाचा विचार करून आणि अशा अवैधतेच्या आदेशाला स्वतंत्र कार्यवाहीत आव्हान दिले जात आहे या वस्तुस्थितीचा विचार करून, आम्ही याचिकाकर्त्यांना पहिल्या वर्षाच्या एम. बी. बी. एस. अभ्यासक्रमात तारखेपासून १० (दहा) दिवसांच्या कालावधीसाठी सुरू ठेवण्याची परवानगी देतो. दरम्यान, याचिकाकर्त्यांना वर नमूद केलेल्या इतर कार्यवाहीबाबत योग्य आदेश मिळवण्याचे स्वातंत्र्य असेल .परत करण्याच्या तारखेपर्यंत, जर याचिकाकर्त्यांना अनुकूल आदेश मिळाले नाहीत, तर आम्हाला अनिच्छेने याचिकाकर्त्यांचा ज्या अभ्यासक्रमासाठी त्यांना प्रवेश देण्यात आला आहे, तो अभ्यास बंद करण्याचे निर्देश द्यावे लागतील.

३. पुढील विचारार्थ २२ फेब्रुवारी २०२१ रोजी रिट याचिका दाखल करा."

६. या याचिकाकर्त्यांनी रिट याचिकेद्वारे (एस.टी.)क्र.३१७६/२०२१ या न्यायालयात त्यांच्या जमातीच्या प्रमाणपत्रांच्या रद्द करण्याला आव्हान देण्यासाठी धाव घेतली यात कोणताही वाद नाही. दिनांक १२/०२/२०२१ या तारखेच्या आदेशाद्वारे, जमातीची प्रमाणपत्रे रद्द करण्याचे आक्षेपित आदेश या न्यायालयाने रद्द केले. स्पष्टतेसाठी, दिनांक

१२/०२/२०२१ रोजीचा आदेश (ज्यामध्ये त्याचा जमाती प्रमाणपत्रांऐवजी वैध प्रमाणपत्र म्हणून चुकीने उल्लेख केला आहे) खालीलप्रमाणे आहेः

"सध्याच्या याचिकेतील आव्हानात्मक विषय हा याचिकाकर्त्यांची जात वैधता प्रमाणपत्रे कोणतीही कारणे दाखवा नोटीस किंवा सुनावणी न देता रद्द करण्याशी संबंधित आहे.

२ दादरा आणि नगर हवेली आणि दमण आणि दीव या केंद्रशासित प्रदेशांनी त्यांच्या स्थायी वकिलांना जारी केलेले पत्र प्रतिवादी-केंद्रशासित प्रदेशाचे विद्वान वकील सादर करतात की प्रशासन याचिकाकर्ते आणि त्यांच्या प्रतिनिधींची सुनावणी करण्यास तयार आहे.

३ त्यानुसार, आम्ही दिनांक १४ जानेवारी २०२१ रोजीचा आक्षेपित आदेश रद्द करतो आणि उत्तरवादी प्रशासनाला योग्य कारणे दाखवा नोटीस बजावण्याचे आणि याचिकाकर्त्यांना त्यांच्या किंवा त्यांच्या प्रतिनिधींच्या माध्यमातून सुनावणी देण्याचे आणि त्यांचे म्हणणे ऐकल्यानंतर योग्य करणासहित असलेला आदेश देण्याचे स्वातंत्र्य देतो. त्यांचा आदेश याचिकाकर्त्यांसाठी किंवा त्यांच्यापैकी कोणासाठीही प्रतिकूल असल्यास, याचिकाकर्त्यांना त्याच्या संपर्काच्या तारखेपासून दोन आठवड्यांच्या कालावधीसाठी त्यावर कारवाई केली जाणार नाही.

४ त्यानुसार याचिकेचा निपटारा केला जातो ".

७. वरील बाबी लक्षात घेता, याचिकाकर्त्यांना त्यांची प्रमाणपत्रे रद्द करण्यापूर्वी सुनावणीची कोणतीही संधी दिली गेली नव्हती, त्यामुळे मामलातदाराची अशी टोकाची कारवाई कायम ठेवली जाऊ शकत नाही. अशा प्रकारे, वरील पुनरुत्पादित आदेश लक्षात घेऊन याचिकाकर्त्यांची जमाती प्रमाणपत्रे पुनर्संचयित केली जातात.

८. हे न्यायालय [न्यायमंच: दीपांकर दत्ता, सी. जे. (त्यावेळी लॉर्डशिप सी. जे. होते) आणि न्या. जी.एस.कुलकर्णी.] यांनी १५/१/२०२१ (१० पृष्ठे) वर एक विस्तृत आदेश पारित केला. या आदेशाचे पुनरुत्पादन करून या निर्णयाचा आकार वाढवण्याची आमची इच्छा नाही. या आदेशाचा विचार करता, आम्ही अभिनव दीपकभाई पटेल (वर उल्लेखित), डायरेक्टर, ट्रांस्पोर्ट डिपार्टमेंट, दादरा नगर हवेली युनिअन टेरिटोरी, सिल्व्हासा आणि इतर (वर उल्लेखित) यांच्यातील निकाल आणि या न्यायालयाने १८/११/२०१९ रोजी ज्यात न्यायनिर्णय दिलेली रिट याचिका क्रमांक १०८६८/२०१९ मध्ये (दीपक कुमार जगुभाई पटेल आणि मिहिर दीपक पटेल व्ही/एस.युनिअन ऑफ इंडिया आणि अन्य) आणि रिट याचिका क्रमांक ११०३३/२०२५ दिनांक १२/०८/२०२५ (दुर्गेशकुमार लल्लूभाई पटेल आणि अन्र. विरुद्ध युनिअन ऑफ इंडिया), ज्याद्वारे या न्यायालयाने अभिनव दीपकभाई पटेल (उपरोक्त) मधील पूर्वीच्या निर्णयाचे पालन केले

आणि अशा उमेदवारांना गुजरात राज्याप्रमाणे, जेव्हा ते केंद्रशासित प्रदेश डी अँड एन. एच. आणि डी. डी. चे अधिवासी बनले आहेत, तेव्हा डोढिया अनुसूचित जमातीच्या वर्गाला उपलब्ध असलेल्या आरक्षणाचा लाभ मिळण्याचा हक्क असल्याचे घोषित केले.

९. याचिकाकर्त्यांच्या विद्वान वकिलांनी रिट याचिका क्रमांक ११५६५/२०२५ मध्ये आम्ही नुकत्याच दिलेल्या निकालाकडेही आमचे लक्ष वेधले आहे (दीपकभाई प्रेमभाई पटेल आणि अन्र. विरुद्ध युनिअन ऑफ इंडिया आणि इतर). केंद्रशासित प्रदेशाचे विद्वान वकील आम्हाला माहिती देतात की न्यायालयाच्या या निर्णयावर माननीय सर्वोच्च न्यायालयासमोर आक्षेप घेण्यात आला आहे.

१०. केंद्रशासित प्रदेश दादरा आणि नगर हवेलीच्या विद्वान वकिलांनी या याचिकेला तीव्र विरोध केला आहे. दाखल केलेल्या उत्तरातील प्रतिज्ञापत्राला, तसेच केंद्रशासित प्रदेशाने वर उल्लेख केलेल्या विविध संदर्भांमध्ये घेतलेल्या भूमिकेची माहिती देतात आणि ही याचिका फेटाळली जावी अशी प्रार्थना करतो.

११. वरील बाबी लक्षात घेता, हे सर्व याचिकाकर्ते डोढिया अनुसूचित जमाती प्रवर्गातील आहेत हे लक्षात घेता, ते अभिनव दीपकभाई पटेल (वर उल्लेखित), दीपक कुमार पटेल आणि अन्र (वर उल्लेखित) आणि दुर्गेशकुमार लल्लूभाई पटेल आणि अन्र (वर उल्लेखित) मध्ये नमूद केलेल्या कायद्याद्वारे पूर्णपणे संरक्षित आहेत, या याचिकेला

प्रार्थना खंड (ए), (बी) आणि (सी) च्या संदर्भात परवानगी आहे जी खालीलप्रमाणे आहेः

(ए) २५.१२.२०२० ('निशाणी ए') वर अधिसूचित केल्याप्रमाणे आक्षेपित सुधारित गुणवत्ता यादी संमत होण्यास कारणीभूत ठरलेल्या अभिलेखाची मागवण्यासाठी प्रमाणपत्र किंवा प्रमाणपत्र स्वरूपाचे रिट किंवा निर्देश या माननीय न्यायालयाने जारी करावे आणि त्याची वैधता, कायदेशीरपणा आणि घटनात्मक वैधता तपासल्यानंतर, उत्तरवादी वैद्यकीय महाविद्यालयातील प्रत्येक याचिकाकर्त्यासाठी १ (एक) एस. टी. जागेत याचिकाकर्त्यांना एस. टी. स्टेटस् प्रवेश नाकारण्याइतपत ती रद्द करण्यास राजी व्हावे.

(बी) सिल्वासा येथील उत्तरवादी क्रमांक ४ वैद्यकीय महाविद्यालयातील वर्ष २०२०-२०२१ साठी एम.बी.बी.एस. च्या २५ (एस.टी.) जागांपैकी प्रत्येक याचिकाकर्त्याला १ (एक) एस.टी. जागेत याचिकाकर्त्यांना प्रवेश देण्याचे निर्देश देणारा मॅंडमस किंवा मॅंडमस स्वरूपाचा अन्य कोणताही आदेश किंवा निर्देश माननीय उच्च न्यायालयाने जारी करावा.

(सी) याचिकाकर्त्यांना एस.टी. दर्जा नाकारणे आणि आता केवळ उत्तरवादींद्वारे एम.एम.बी.एस. ची जागा नाकारण्यासाठी याचिकाकर्त्यांना 'मायग्रेन्ट' म्हणून

वागवण्याचे आक्षेपित कृत्य हे दिनांक ०८.०८.२०२० च्या धोरणाविरूद्ध पूर्णपणे बेकायदेशीर, मनमानी आहे म्हणून ते रद्द करावे आणि त्यानुसार याचिकाकर्त्यांना एस. टी. उमेदवार म्हणून वागवून त्यांना २०२०-२०२१ साला साठी उत्तरवादी क्र. ४ मेडिकल कॉलेज मध्ये प्रवेश देण्याचे पुढील निर्देश देण्याचे ह्या माननीय उच्च न्यायालयाला घोषित करावे.

१२. वरील अटींमध्ये न्यादेश कायम केला आहे.

१३. खर्चाबाबत आदेश नाही.

(न्या.अश्विन डी. भोबे.) (न्या. रवींद्र व्ही. घुगे.)

अस्वीकरण

"या न्यायनिर्णयाच्या मराठी भाषेतील अनुवादाचा वापर हा पक्षकारास त्याच्या/ तिच्या मातृभाषेमध्ये त्याचा अर्थ समजून घेण्यापुरताच मर्यादित राहील आणि त्याचा इतर कोणत्याही कारणाकरिता वापर करता येणार नाही . तसेच, इंग्रजी भाषेतील न्यायनिर्णय हाच सर्व व्यावहारिक आणि कार्यालयीन वापराकरिता विश्वसनीय असेल आणि तोच त्यातील आदेशाच्या निष्पादन आणि अंमलबजावणीकरिता वैध मानला जाईल".